מאספורק. שם מקום: **בונע כרך.** גוזל ומבזבן. בונע כמו כל בונע בנע (משלי ח): **מאי קאמר.** מאיירי בשבחה וקתני הרי שלך לפניך והאי ליתנה לא שייך למימר אלא בדבר שביתם מקדמותו שאמר לו טולנו כמות שהוא כתוב: **מלוס פאה להפריש מן הקמה.** דכתיב לא תכלה פאת שדך לקצור (ויקרא יט): **מרחו.** מחליק את הכרי ברחת ומירוח הוי גמר מלאכה למעשר הלכך מעשר כל מעשרותיו תחלה ואחר כך נותן לו פאה כדי שלא יפסיד עני שאילו היה נותנו קודם מירוח אע"פ שעני מלרף לקט שבתה ופאה הרבה ועושה מהן כרי פטור מן המעשר שהרי הפקר הוא אבל עכשיו שנתמרח ביד בעל הבית נתחייב במעשר דהכי אמרינן במסכת ברכות (דף מ:) לקט שבתה ופאה שעשאן בגורן הוקבעו: **אף מפריש מן העיסה.** פאה אם לא נתנה כבר ואילו נתק מן העיסה לא דקנייה בשיעור והוי ממון שאין לו תובעים דעד השתא דיסה לאו שיעור הוא דאוכל הוא כמו שהיה: **איכפל מגאי.** טרחו ועמלו ונתקבלו לכך: **בהכחשה דהדר.** מפטמו וחזר לקדמותו: **תעזוב יתירא.** בקדושים תהיו כתיב לא תכלה פאת שדך לקצור ונשור אי כשב כתיב לא תכלה פאת שדך בקוצרך תרי קראי תעזוב אותו למה לי שמע מינה לאמויי שיעור דלא קני הכא: **תעזוב יתירא למה לי.** הא בעלמא נמי לא קני שיעור: ה"ג **ותו לרבנן תעזוב יתירא למה לי: המפקיר והשכים לבקר.** קודם שיצאו עניים לגלרה שיחזו בהפקר אם היו קודמין: פרט בכרם ולקט בקמה: **חייב בפרט כו'.** דאע"ג דהפקר פטור מכולם דכתיב[1] תרלך שדך וכרמך מהני תעזוב יתירא למעוטי כי האי גוונא דלא הוי הפקר לפטור ואע"ג שפטור מן המעשר. ובכל הני כתיב תעזוב יתירא. בקדושים כתיב כרמך לא תעולל ופרט כו'. ובמשנה תורה (כד) כתיב כי תבצור כרמך לא תעולל וכן לא תפאר אחריך דהיינו פרט. תפאר אישקוביי"ר. ופאה נמי מהכא משמע דתנא דבי ר' ישמעאל (חולין דף קלא.) שלא תעול תפארתו ממנו. שבתה כתיב במשנה תורה (שם) לא תשוב לקחתו וגו'. ובאילן כתיב לא תפאר אחריך ואמר מר בפרק י' דחולין (שם) אחריך זו שבתה ולא בעי למיהדר ומכתב באילן לגר ליתום אלא לא תפאר אחריך ואנא דעבנא דלעניים הוא כדאשכחן בעמרים. אבל במעשר לא כתיב תעזוב יתירא: **אין שמין.** בפרק ראשון (דף יא.) גבי בעלים מטפלין בגבילה אמר שמואל דלנזקין הוא דשמין את הגבילה לניזק ומוסיף עליה מזיק עד שמגלים לו נזקו אבל גנב וגזלן שגטלו בהמה ומתה או כחשה אין שמין את הגבילה אלא שלהם תהא והם ישלמו בהמה מעליא אלמא שיעור קני: פלוגתא דאמוראי ורבא לעיל בשמעתין: **בהכחשה דלא הדר.** כגון מתה או נשברה רגלה: אמרו

ואפאה (והרים) [והפריש] ממנה חלה. משעת גלגול מתחייב בחלה אלא רבותא קמ"ל דאע"פ שעשה כל השינויים הללו אין אלא מנאן א"נ משום דהיכא דאין תחילתו עיסה אין מתחייב בחלה עד אחר אפייה נקטה הכי:

לא הפריש מן הקמה יפריש מן העומרים. אבל לטעמי' דאמר ברים תמורה (ד' ו. ושם ד"ה אמר) כל דאמר רחמנא לא תעביד אי תעביד מהני ומפרש התם דטעמא דיפריש מן העומרים משום תעזוב יתירא דבלא תעזוב יתירא לא היה מיחייב דכיון דעבר על לא תבלה הוה אמינא דאהני ופטור ולהכי אצטריך אבל בשמעתין ע"כ לר' ישמעאל למימר שיעור במקומה עומדת אבל לרבא דאמר התם כל דאמר רחמנא לא תעביד כי עביד לא מהני בלא תעזוב יתירא מפריש מן העומרין ולא מבעי ליה תעזוב יתירא אלא למפקיר כרמו או לרבי ישמעאל אי שיעור קונה אצטריך דמפריש מן העיסה ואם תאמר לאבי דאצטריך תעזוב יתירא לחייב מן העומרים מפקיר כרמו מנליה דחייב בפאה וי"ל דתרתי ס"מ וכן ל"ל לרבא אלא דרבי ישמעאל אי סבר רבי ישמעאל דשיעור קונה ודרש תעזוב יתירא לחייב מן העיסה אם כן המפקיר כרמו מנליה דמשמע דההיא דרשה אתיא כל"ע מדדייק בפרק בא סימן (נדה ד' נא. ושם ד"ה מין) דהא דתנן התם כל שחייב בפאה חייב במעשר היינו כל מין שחייב בפאה חייב במעשר דאי לאו הכי הרי מפקיר כרמו דחייב בפאה ופטור מן המעשר ומאי לאיה היא דלמא מתני' כרבי ישמעאל דמוקי תעזוב יתירא לחייב מן העיסה ולא מייתי למדרש שיתחייב בפאה אלא ודאי ליכא דפליג אההוא תנא דמפקיר כרמו ותרתי ס"מ כדפרישית: **מרחו** מעשר ונותן לו. ואפילו למאן דאית ליה בירלה כל זמן שלא הפרים פאה ולא ברלה היה הכל שלו ומתחייב הכל במעשר ושוב לא יפטר ואם תאמר תרומה נמי לתני שתורם ונותן לו ואין לומר דתרומה בלאו הכי יפרש העני וכל פאה חייבת בתרומה חדא דא"כ מקדים מעשר לתרומה גדולה ועוד דתנן במסכת תרומות בפ"ק (מ"ה) אין תורמין מן הלקט ומן השכחה כו' ונראה לפרש משום דתרומה דבר קל לתרוס לא חש להזכיר ויש מפרשים דלהכי אין תורם משום דבגורן רגילין לתרוס [6] כדתנן במסכת מעשר (פ"ג) מצא פירות ממורמין בשדה מכונסין אסורים משום גזל מפוזרין מותרין משום גזל בין כך ובין כך חייבין במעשר ופטורין מן התרומה לפי שאי אפשר לגורן שתעקר אלא אם כן ניטלה תרומה גדולה:

ותנן

דמאספורק בית שמאי אוסרין וב"ה מתירין מאי טעמיה דבית שמאי אמר קרא [1] גם שניהם לרבות שינוייהם ובית הלל אמר קרא הם ולא שינוייהם ובית שמאי הא כתיב הם ההוא מיבעי ליה הם ולא ולדותיהם ובית הלל תרתי שמעת מינה הם ולא שינוייהם הם ולא ולדותיהם ובית הלל נמי הכתיב גם [2] גם לב"ה קשיא רבי אליעזר בן יעקב מאי היא דתניא [3] ר' אליעזר בן יעקב אומר הרי שגזל סאה של חטין טחנה לשה ואפאה [4] והפריש ממנה חלה כיצד מברך [5] אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר [2] בוצע ברך נאץ ה' ר' שמעון בן אלעזר מאי היא דתניא כלל זה אמר ר' שמעון בן אלעזר כל שבח שהשביח גזלן ידו על העליונה רצה נוטל שבחו רצה אומר לו הרי שלך לפניך מאי קאמר אמר רב ששת ה"ק [2] השביחה נוטל שבחו כחש אומר לו הרי שלך לפניך דשינוי במקומו עומד אי הכי אפילו השביח נמי אמרי [2] מפני תקנת השבים ר' ישמעאל מאי היא דתניא [6] [7] מצות פאה להפריש מן הקמה לא הפריש מן הקמה מפריש מן העומרים לא הפריש מן העומרים מפריש מן הכרי עד שלא מרחו מרחו מעשר ונותן לו משום ר' ישמעאל אמרו [8] אף מפריש מן העיסה ונותן לו א"ל רב פפא לאביי איכפל כל הני תנאי לאשמועינן כב"ש א"ל הכי קאמרי [9] לא נחלקו בית שמאי וב"ה בדבר זה אמר רבא ממאי דלמא עד כאן לא קאמר רבי שמעון בן יהודה התם אלא בצבע הואיל ויכול להעבירו על ידי צפון ועד כאן לא קאמרי ב"ש התם אלא לגבוה משום דאימאים ועד כאן לא קאמר ר' אליעזר בן יעקב התם אלא לענין ברכה משום [7] דרהוה ליה מצוה הבאה בעבירה ועד כאן לא קאמר ר"ש בן אלעזר התם אלא בהכחשה דהדר ועד כאן לא קאמר ר' ישמעאל התם אלא לענין פאה משום דכתיב [3] תעזוב יתירא וכי תימא ליגמר מיניה מתנות עניים שאני כדבעי ר' יונתן דבעי ר' יונתן מאי טעמא דר' ישמעאל משום דקסבר שינוי אינו קונה או דלמא בעלמא קסבר שינוי קונה והכא משום דכתיב תעזוב יתירא ואם תמצי לומר טעמא דר' ישמעאל משום דקסבר שינוי אינו קונה תעזוב יתירא דכתב רחמנא למה לי ותו לרבנן תעזוב יתירא דכתב רחמנא למה לי מבעי ליה לכדתניא [9] המפקיר כרמו והשכים לבקר ובצרו חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה ופטור מן המעשר אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי שמעון בן אלעזר ומי אמר שמואל הכי [9] והאמר שמואל אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין בשלמא לרבא דאמר כי קאמר ר' שמעון בן אלעזר התם בהכחשה דהדר לא קשיא כי קאמר הלכה כרבי שמעון בן אלעזר דשינוי במקומו עומד בהכחשה דהדר וכי קאמר שמואל התם אין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזקין בהכחשה דלא הדר אלא לאביי דאמר כי קאמר רשב"א בהכחשה דלא הדר קאמר מאי איכא למימר אביי מתני הכי אמר רב יהודה אמר שמואל

אמרו

מסורת הש"ס

א) סנהדרין ו: [ע"ש], ב) שם פח. מכות טז: תמורה ו., ג) [שבת מב. קלה. קוקה טו. יבמות כח.], ד) [ברכות מז. וש"נ], ה) לעיל כח. נדרים מד: מולין קלד: תמורה ו. נדה נא., ו) לעיל יא., ז) [ויקרא כג], ח) [כדתני בירושלמי בתמ' מעשרות פ"ג בל"ל וכן הגיה מהרש"א בסנהדרין פח. ד"ה מרחו],

תורה אור השלם

1. לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית יי אלהיך לכל נדר כי תועבת יי אלהיך גם שניהם:
2. כי הלל רשע על תאות נפשו ובצע ברך נאץ יי: תהלים י ג
3. וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני יי אלהיכם: ויקרא יט י
ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני יי אלהיכם: ויקרא כג כב

גליון הש"ם

גמ' גם לב"ה קשיא. עיין לעיל דף נד ע"א תוספות ד"ה חמור: שם והפריש ממנה חלה. עיין ברכות דף מה ע"א תוס' ד"ה אכל טבל:

לעזי רש"י

אישקוביי"ר. לטאטא, לנקות.

עין משפט
נר מצוה

ח א מיי' פ"א מ' מהל' ברכות הל' יט וע"ש בכ"מ שמא עשין כז טוש"ע א"ח סי' קלו סעיף ג:
ט ב ג מיי' פ"ב מ' מהל' גזילה ואבידה הל' ב ועיין בהשגות וכמ"מ שמא עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסב סעי' ב:
י ד ה מיי' פ"א מ' מהל' מתנות עניים הל' א והלכה ב:

מוסף רש"י

בוצע ברך. ובוצע לשון גזילה דכתיב (משלי ח) כן אורחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח (סנהדרין ו:). מצות פאה להפריש מן הקמה. דכתיב לא תכלה, אלא הגם לפניהם והם יקלריהו (סנהדרין פח:). מרחו. בכרי נתחייב במעשר דגמרה מלאתמו (שם) דאיקבע למעשר ולתרומה (תמורה ו.). מעשר ונותן לו. מעשר תחלה את הכרי מכל מעשרותיו ונותן לו את הפאה, שאילו הפרישה לא היו עניים צריכים לעשרה, דלקט שבתה פאה פטורין מן המעשר (סנהדרין פח.) וחה הכיתן ליתי מיהו (מכות סז.). והשכים בבקר ובצרו. חזקה ביה שיהו עלמו (נדרים חד:). חייב בפרט ובעוללות ובשכחה ובפאה. כמו שמאר כרם (שם) אע"ג דהפקר פטור מפאה, ומנן (פאה פ"א מ"ד) כל שהוא אוכל ושמר חייב במעשר ובפאה, אפ"ה כי האי הפקר חייב בכל הני, כדמפרש טעמא דכתיב ביה תעזוב יתירא (לעיל כח. וכעי"ז תמורה ו.) דכתיב במשנה תורה לא תפאר אחריך, ואמר מר לא תעול תפארתו ממנו, והיינו פאה, ודרשינן בפפרי אחריך זו שבתה, וכתיב לגר ליתום ולאלמנה יהיה, כדי פאה ושכחה ועוללות, נתה לי ליתהדר ומכתב בפרשה קדושים בכולהו לעני ולגר תעזוב אותם, לרבות הפקר כי האי גוונא, אבל הפקר גמור פטור מכולם, דתנן ונשמר פרט להפקר (נדה נא.). ופטור מן המעשר. דהפקר פטור מן המעשר (שם) דלא כתיב ביה תעזוב יתירא (לעיל כח. תמורה ו.) אין שמין לא לגנב ולא לגזלן. שאם גנב וגזל בהמה או כלים ונפחתו אצלו, אין שמין הגבילה והשברים לבעלים, שיחזיר גנב הפחת, אלא יטלם בהמה וכלים והשברים שלו, אלא לנזקין. שמין, כדכתיב והמת יהיה לו (לעיל יא.).

ותנן לא הספיק ליתנו לו כו'. תימה דלא מייתי מתני' דבהמה והזקינה עבדים והזקינו דמשלם כשעת הגזילה לקמן (דף לו:) ואפי' ר"מ לא פליג אלא בעבדים דליכא למימר דלדבריהם דרבנן קאמר להו כדבעי למימר לקמן (דף לה.) דהא ר"מ אית ליה דשיעור קונה גבי נותן למר לצבע (לקמן ק:) ועוד הא קתני גזל מטבע ונפדק משלם כשעת הגזילה (לקמן לו:) וי"ל דכל הני הוי מלי למימר דהוה פתם ואח"כ מחלוקת דפליגי לקמן (ק:) ר"מ ור"י [ג]בצבעו לו אדום ולבנו שחור ואע"ג דטעמא דר' יהודה לא משום דסבר שיעור אין קונה כמו שאפרש לקמן (ב) מ"מ היינו יכולים לדחות כן אבל ההיא דלא הספיק ליתנו אין לדחות דאפי' הוי פתם בחדא מסכת ומחלוקת במסכת אחריתי אית ליה לר' יוחנן הלכה כפתם משנה:

בימי רבי נשנית משנה זו. אור"ת דלא לפניו ולא לאחריו אלא לדורו דוקא תקן משום מעשה שהיה ולא לדורות הבאין דהא מעשים בכל יום שמקבלים מן הגזלנים ודנין דיני גזילות כי ההוא דגזל פדנא דתורא לקמן (דף לו:) וההוא גרשאה דגנב סיפרא (לקמן דף קטו.) וההוא רעיא דבפ"ק דב"מ (דף ה.) ונפסלא דרבי אבא (ב"ב דף לג:) ואמר נמי באיזהו נשך (ב"מ דף פא:) דרבית קנולה יוצאה בדיינין ולכך לא פריך לקמן אלא מברייתות דהוה שונה ר' חייא שהיה תלמידו של רבי ולא הקשה ממתני' דקתני משלם כשעת הגזילה לפי שהמשניות היו קודם רבי אלא שרבי סדרם אבל ברייתות היה שונה ר' חייא מה שהיה מוסיף רבי על המשניות וי"ל אומר דממתני' לא ה"מ למפרך דלא תקן רבי דאין מקבלים אלא מאותן בני אדם ברוב עסקם ומחייתם בכך והיו ניזונים בגזל ורבית ומתפרנסים בכך כל ימיהם כדקתני הגזלנין ומלוי ברבית דמשמע שאומנותם בכך וכן רועים וכל הנהו דמייתי אבל ממתניתין לא פריך שלא עשו תקנה מלקבל מאדם שגזל ומלוה ברבית באקראי בעלמא אבל אין לפרש דלהכי לא פריך ממתני' משום דרבי לא תיקן אלא באותם שעשו תשובה וברייתא דמוכח מינה מירי בעבד תשובה מדקתני וחייבים להחזיר מפני כבוד אביהם מכ"מ ההיא דגזלנים ומלוי ברבית לא משמע דאיירי בעבדי תשובה ועוד שכל אדם יכול להעריס שיעשה תשובה ויחזור מעצמו ולא יקבלו ממנו וכן ההיא דכל הכלים (שבת דף קכג:) דאמר ר' חנינא בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו וההיא דסוף אלו מציאות (ב"מ דף לג:) דקאמר בימי רבי נשנית משנה זו הכל מפרש ר"מ דלא נשנית אלא להוה דרא וכן הסיא דהוריות (דף יג:) ואין להאריך:

אמרו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר וליה לא סבירא ליה א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן דבר תורה גזילה הנשתנית חוזרת בעיניה [6]שנאמר [1]והשיב את הגזלה אשר גזל מכל מקום ואם תאמר משנתנו [א]משום תקנת השבים ומי אמר ר' יוחנן הכי [ב]והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן [ג]לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור אמר להו ההוא מדרבנן ורבי יעקב שמיה לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן כגון שגזל עצים משופין ועשאן כלים [2]דהוה ליה שינוי החוזר לברייתו: [ד]תנו רבנן [3]הגזלנין [ד]ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן והמקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו אמר רבי יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו דתניא מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה א"ל אשתו ריקה אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך ונמנע ולא עשה תשובה באותה שעה אמרו הגזלנין ומלוי רביות שהחזירו אין מקבלין מהם והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו מיתבי [ה]הניח להם אביהם מעות של רבית אע"פ שהן יודעין שהן רבית אין חייבין להחזיר אינהו הוא דלא הא אביהם חייב להחזיר בדין הוא דאביהם נמי אינו חייב להחזיר והא דקתני בדידהו [ו]משום דקא בעי למתני סיפא הניח להם אביהם פרה וטלית וכל דבר המסויים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם תנא רישא נמי בדידהו ומפני כבוד אביהם חייבין להחזיר אקרי כאן [2]ונשיא בעמך לא תאור [ז]בעושה מעשה עמך [ח]כדאמר רב פנחס בשעשה תשובה הכא נמי בשעשה תשובה אי עשה תשובה מאי בעי גביה איבעי ליה לאהדורי שלא הספיק להחזיר עד שמת תא שמע [ט]הגזלנים ומלוי ברבית אע"פ שגבו מחזירין גזלנין מאי שגבו איכא אי גזול גזול ואי לא גזול לא גזול אלא אימא הגזלנין ומאי ניהו מלוי רביות אע"פ שגבו מחזירין אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם אלא למה מחזירין לצאת ידי שמים ת"ש [י]הרועים והגבאין והמוכסין תשובתן קשה ומחזירין למכירין אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם ואלא למה מחזירין לצאת ידי שמים אי הכי אמאי תשובתן קשה ועוד אימא סיפא [יא]ושאין מכירין יעשה בהן צרכי ציבור ואמר רב חסדא [יב]בורות שיחין ומערות אלא לא קשיא כאן קודם תקנה כאן לאחר תקנה והשתא דאמר רב נחמן [יג]בשאין גזילה קיימת אפילו תימא אידי ואידי לאחר תקנה ולא קשיא כאן

אמרו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. כלומר הכי אמר שמואל יש שאומר הלכה כרבי שמעון בן אלעזר וליה לא סבירא ליה: **הנשתנים.** אע"פ שנשתנה מחזרת בעייניה כמות שהיא עכשיו ואפי' השביחה דשינוי לא קני: **ולא"ם משנתנו.** דקתני דלא משלם כלום אלא דמי עצים אלמא קני בשינוי: **עד שצבעו פטור.** לגמרי והכא תקנת השבים אינה ואפי' הכי קני בשינוי: **מפנייתן מוקי לה רבי יוחנן כגוזל עצים משופים כו'.** משום הכי קאמר רבי יוחנן דטעמא משום תקנת השבים הוא דשינוי כי האי לאו שינוי הוא: **אין רוח חכמים נוחה הימנו.** אין רוח חכמה וחסידות בקרבו: **אין חייבין להחזיר.** דכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל והני לא גזול מידי דקיינהו בשינוי רשות וקסבר רשות (ה) יורש כרשות לוקח דמי: **הנחוייס.** דבר הנכר לרבים זו היא שגזל פלוני והניחה ליורשיו: **כעושה מעשה עמך.** חה לא עשה מעשה עמו ואינן חייבין בכבודו: **רב פנחס.** בחומר בקודש (מגיגה כו.): **ואי לא גזול לא גזול.** ואמאי קרי להו גזלנין: **אע"פ שגבו.** וכל שכן לא גבו דמקרעינא שטרא: **הרועים.** גזלנים הם לרעות בהמות בשדות אחרים: **גבאים.** של מלך לגבות כסף גולגלתא וארנונא ושקלי טרי: **מוכסים קשה.** שגזלו הרבים ואין יודעים למי להחזיר: **ומחזירין למכירין.** למי שמכיר שלו שגזלוהו: **בורות שיחין ומערות.** להכנים בהן מים לשתות דהוי דבר הצריך לכל ויהנו מהן הגזלנים. אלמא אהדורי בעי: **קודם תקנה.** שבימי רבי נשנית משנה זו דמחייב למחדר גזילה

הא אביהם חייב להחזיר. ואם תאמר ללמוד ידי שמים קאמר ויש לומר דדייק מדנקט לשון חייבין דהוה ליה למימר אין מחזירין דהוה משמע הא אביהם מחזיר ללמוד ידי שמים: **אי** עשה תשובה כו'. וא"ת ולימא כגון שלא קיבלו ממנו דאין מקבלין מהם וי"ל דאם החזיר ולא קיבלו ממנו לא מחייבין בניס להחזיר מפני כבוד אביהם דהו ליכא גנאי א"נ בדבר המסויים ומקבלין מהן מפני כבודו ומשני בשלא הספיק להחזיר עד שמת לפיכך חייבים בניס להחזיר מפני כבוד אביהם ומקבלין מהן דלא שייכא תקנה גבי בניס ועי"ל מאי בעי גביה דאיבעי ליה למוכרו או להוליא מתחת ידו ומדלא משמע לכבודו א"כ אמאי חייבין בניס להחזיר וכן ל"ל באיזהו נשך (ב"מ דף פב. ושם ד"ה מנאי) דשם לא יתכן לפרש בע"א דפריך מהא ברייתא למ"ד רבית קנולה אין יוצאה בדיינין דמשמע הא אביהם חייב להחזיר ומשני כי הכא ופריך אי עבד תשובה מאי בעי גביה ומאי קושיא אי רבית קנולה אין יוצאה בדיינין אין חייב להחזירה אפילו בלאחר ידי שמים כדמוכח התם דפריך מהיכא דמייתי בסמוך הגזלנים ומלוי רביות אע"פ שגבו מחזירין ומשני תנאי היא ולא משני בנא בלאחר ידי שמים כדמשני הכא בסמוך דיון בדרשין למיתה ניתן ולא להשבון או למורא ניתן ולא להשבון אפי' בלאחר ידי שמים לא מחייב ולא כפי' רש"י שפירש למורא ניתן (ג) הירא את ה' והחרד מילתא ולא להשבון על פי ב"ד אלא ל"ל דהכי פריך מאי בעי גביה דיון דלא משם למוכרה ולהוליאה או להחזירה מפני כבודו או לא מחייבי בניס משום כבוד אביהם. **לצאת** ידי שמים. בפרק איזהו נשך לא ה"מ לשנוי הכי למ"ד רבית קנולה אינה יוצאה בדיינין דלדידיה אפי' בלאחר ידי שמים לא מחייב כדפרישית וסוגיא דהכא כמ"ד רבית קנולה יוצאה בדיינין אלא דמיקנו דאין מקבלין מדרבנן ולא שייך לשנוי הכא תנאי היא כדמשני התם דהנהו תנאי דהתם קדמו:

כאן

א) מיי' פ"ג מהל' גזלה ואבידה הלכה ב ועיין בהגהות ובמ"מ אמנם עפ"ז עג טוש"ע מ"מ פי' שפב סעי' ב:
ב) מיי' שם הל' י סמג שם טוש"ע מ"מ פי' שם סעי' ה:
ג) מיי' פ"ג מהל' גזלה ואבידה הלכה יג ופ"ד מהל' מלוה ולוה הלכה ה סמג לאוין קכג ועשין עג טוש"ע מ"מ פי' שפו סעי' ה:
ד) מיי' פ"ד מהל' מלוה ולוה הלכה ה סמג לאוין קכג טוש"ע י"ד פי' קפא סעי' ז:
טו ה) ו ז טוש"ע מ"מ פי' שפו סעיף ב:
טז ח) מיי' פ"ח מהל' גזלה ואבידה הל' יג סמג עשין עג טוש"ע מ"מ פי' שפו סעיף ח:

מוסף רש"י

הלכה כסתם משנה. רבי הוא סידר המשנה וכשבאה דבר מכם ושנו בעיניו שאין סתם ולא אומר שם אומרו עליהן כדי שלא יהו שניהן מפי אחד ונראין כאילו נשנו מפי המרובים ועשו כמותן ביצה ב:). לא הספיק ליתנו לו. לרשות הגזלן לכהן (לעיל סו. צב:). עד שצבעו. ישראל זה (חולין קלה.). פטור. דקנייה בשינוי דהוה ליה כמחוק אתנות כהוהא לו שאכלן שם) ולמיס נמי לא תשלם דלמו מעא לידיה לעיל צג:) דאין כהן יכול הזמינו בדין, דיכול לומר אחר אתנו, אבל קודם שנטלו מי שחטפו זכה בו לעיל סו.). אינהו הוא לא הא אביהם חייב להחזיר. כדמפלה רבה בהגחל בתרא (קיב.) ומי אמין עמך לדידיה הוא דאהדרים דמאנא אהדר ליה דמיי בהדך, דמיפיה דקבלא דרשיה קאי, אל תקח אם לקחת המזר, אבל כבריה לא אזהר (ב"מ סב.). בורות שחין ומערות. דמתכנסין בהן מים ושותין בהן ובב"ק (לעיל נ:) דפרש מאי בור ומאי שיח ומאי מערה (ביצה כט.).

תורה אור השלם

1. וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשַׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקֻּדוֹן אֲשֶׁר הֻפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא:
ויקרא ה כג
2. אֱלֹהִים לֹא תִקְלֵל וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר:
שמות כב כז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא מייתין וכו' וקסבר רשות. נ"ב ע"ל בפ' בתרא רש דף קיב: (ב) תוס' ד"ה ותנן וכו' שאפרש לקמן. נ"ב בדף לה ע"ב בד"ה בשבת לפי פר"ת: (ג) ד"ה לא עשה וכו' כפי' רש"ן שפירש למורא ניתן לירא את ה' שיש לו להחזיר מילתו:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה אין רוח חכמים כו' אין רוח חכמה. עי' תו"ע פ"ג משנה י' דאבות:

(ה) לעיל מז., ב) [שבת מו. וש"נ], ג) [חולין קלה. לעיל סו. לג:], ד) [חוס' שביעית פ"ח], ה) ב"מ סב. [חוס' דב"מ ספ"ה] לקמן קיב., ו) [שבת ל. וש"נ נדרים כח: וש"נ], ז) ב"מ [מח:] סב. יבמות כב: סנהדרין פה. [ב"ב ד. מכות ח:], ח) חגיגה כו., ט) ב"מ סב., י) [מוספתא דב"מ פ"ח], כ) ביצה כט. ע"ש, ל) בחוס' ר"פ אימת, נלגנוע לו אדום. וכל"ל.

גזילה קיימת. מייב להחזירה: **והא אבנט דגזילה קיימת הוא.** ועליו נשנית תקנה שבימי רבי שלא להחזירו: **ועל המריש.** במסכת גיטין. מריש קורה: **משום פסידא דבירה שויוה רבנן כדליתא.** ומיהו דמי בעי להחזורי הואיל וגזילה קיימת בבירה: **משלם אופה ואם גיזוזיה** (ג). כל מה שנטל ממנה ומה שהשביחה: **גזילה חוזרת בעינה.** כמות שהיא עכשיו ריקנית יחזירנה והדר משלם דמי גיזום ועובר כמו שהיה בשעת הגזילה ולא שבח הגיזה שהשביחה אצלו ולא שבח הולד ולא קנים רבי יהודה אבל דמים שבשעת הגזילה משלם לליכא למאן דאמר כל הגזלנים בגיר משעת הגזילה ישלמו: **רואים אופה כאילו היא שומא אצלו בכסף.** משעת הגזילה ומשלם דמים כשעת הגזילה. ולקמן [ע"ב] מפרש במאי פליגי ר' יהודה ור"ש: **קנסא קנים.** שלא יהא חוטא נשכר בגזילה ליטול את השבח: **ונפקא מינה.** להיכא דלא השביחה אלא כחשה אי אמרת טעמא משום דשינוי במקומו עומד כחשה נמי הדר כדליתא השתא ואי טעמא משום קנס' הוא ושינוי קני משלם כדמעיקר' [1](היכא דליכא קנסא ה"נ איכא שינוי ומשלם כמעיקרא): **והוקינה.** דאשתני לגריעותא והיינו כחשה: **בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך.** דעבדא כמקרקעי דמי וקרקע הדרא בעינה ואינה נגזלת לקנות לגזלן בשינוי ולהיות ברשותו: **דמי צמרו.** כדמעיקרא ואע"פ דמהשתא שוי טפי לגריסים צמר אדום: **והכא קנסא קא קנים.** במתני' ובגבע דלאו גזלן הוא ולאו חוטא הוא לא קנים דהא שוגג הוא: **מדאפיך רב.** לקמן בפרקין (דף לו:): **בשוגג.** כגון לוקח שלקח מגזלן והשביחה ולא ידע שהיא גזולה: **מן המחוררין.** מנכסים בני חורין ולא מנכסים משועבדים: **פירות ושבח פירות.** תנן במסכת גיטין (דף מח:) אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות מנכסים משועבדים מפני תקון העולם הפסד לקוחות. אכילת פירות ושבח קרקעו' מפרש להו בשנים אוחזין (ב"מ ל' יד:): **גט חוב.** שטר חוב: **שאין בו אחריות.** שלא שיעבד לו לוה בשעת הלואה את נכסיו ולא כתב לו כל נכסי אחרלאין לך לפרוע מלוה זה: **לאו טעות סופר הוא.** ואינו גובה מנכסי' משועבדים ולא אמרינן אין לך אדם המלוה מעותיו בלא שעבוד נכסי לוה והסופר טעה ולא כתב בו אחריות אלא דוקא אזלינן בתר שטר: **רבי מאיר.** בשנים אוחזין (שם דף יב:) מלא שטרי חוב אין בהן אחריות נכסים יחזיר לפי שאין ב"ד נפרעין מהן: **בשהוא גובה.** הלוקח מחזר על הגזלן שהגזל לא ונוטל שדהו כמות שהוא והלוקח מחזר על הגזלן שמכרה לו באחריות: גובה

כאן בגזילה קיימת כאן בשאין גזילה קיימת והא אבנט דגזילה קיימת היא מאי אבנט דמי אבנט וכל היכא דגזילה קיימת לא עבוד רבנן תקנתא והרי מריש דגזילה קיימת היא ותנן [6]על המריש הגזול שבנאו בבירה שיטול דמיו מפני תקנת השבים שאני התם דכיון דאיכא פסידא דבירה שויוה רבנן כדליתא: גזל פרה מעוברת וילדה וכו': [7]תנו רבנן הגוזל רחל [8] וגזזה פרה וילדה משלם אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה דברי רבי מאיר [9]ר' יהודה אומר גזילה חוזרת בעיניה רבי שמעון אומר רואין אותה כאילו היא שומא אצלו בכסף איבעיא להו מאי טעמיה דרבי מאיר [10] משום דקסבר שינוי במקומו עומד או דילמא בעלמא שינוי קונה והכא קנסא הוא דקא קנים למאי נפקא מינה להיכא דכחשא מכחש תא שמע [11]גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינו משלם כשעת הגזילה רבי מאיר אומר בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך ואילו בהמה כשעת הגזילה ואי סלקא דעתך סבר רבי מאיר שינוי במקומו עומד אפי' בהמה נמי אלא לאו ש"מ קסבר ר' מאיר שינוי קונה והכא קנסא הוא דקא קנים אמרי רבי מאיר לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי שינוי אין קונה ואפילו בהמה נמי אלא לדידכו דאמריתו שינוי קונה אודו לי מיהת בעבדא דכמקרקעי דמי [12]וקרקע אינה נגזלת ואמרי ליה רבנן לא עבדא כמטלטלי דמי ת"ש [13]לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום ר' מאיר אומר נותן לו דמי צמרו דמי צמרו אין דמי צמרו ושבחו לא ואי סלקא דעתך סבר רבי מאיר שינוי אין קונה דמי צמרו ושבחו בעי למיתב ליה אלא לאו ש"מ קסבר ר"מ שינוי קונה והכא קנסא הוא דקא קנים שמע מינה איכא דאמרי הא לא איבעי לן מדאפיך רב ותני גזל [14]פרה והזקינה עבדים והזקינו משלם כשעת הגזילה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך ודאי לרבי מאיר שינוי קונה והכא קנסא הוא דקא קנים ליה כי קא איבעי לן הכי איבעי לן כי קא קנים במזיד אבל בשוגג לא קנים או דילמא אפי' בשוגג נמי קנים תא שמע [15]חמשה גובין מן המחוררין ואלו הן [16]פירות [17]ושבח פירות [18]והמקבל עליו לזון בן אשתו ובת אשתו וגט חוב שאין בו אחריות וכתובת אשה שאין בה אחריות מאן שמעת ליה דאמר [19]אחריות לאו טעות סופר הוא רבי מאיר וקתני פירות ושבח פירות שבח פירות היכי דמי [20]כגון שגזל שדה מחבירו ומכרה לאחר והשביחה והרי היא יוצאה מתחת ידו כשהוא גובה

גובה

כאן בגזילה קיימת. תימה דועיס מאי גזלה קיימת איכא וי"ל דאיירי ברועה בהמה של אחרים וגנב מהן גיזה וחלב ולאו משום דמשוד להרעות בשדות של אחרים דכיון שאין הבהמה שלו אין אדם חוטא ולא לו כדאמר בפרק קמא דבבא מציעא (דף ה:):

[1] **משלם** דמי **פרה העומדת** לילד. (ד) וכל שבח שמשעת גזלה עד שתלד [א] לגזלן: **חמשה** גובין מן המחוררים. אע"ג דתנא מיניה תנא ושייר הכי דתנן בהניזקין (גיטין דף מח: ושם ב:) אין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם והתם נמי שייר המקבל עליו לזון בן אשתו ובת אשתו וגט חוב שאין בו אחריות ומהכא קשה לשמואל דאמר בפ"ק דב"מ (דף יג.) אומר היה ר"מ שטר חוב שאין בו אחריות נכסים אין גובה לא מנכסים משועבדים ולא מבני חורין והכא משמע דגבי מבני חורין ומיהו בלאו הכי איתותב שמואל התם מבריתא אחריתי ויש לדחות דשמואל הוה מפרש שאין בו אחריות היינו שמפורש שלא קבל עליו אחריות והא דמוקי לה הכא כר"מ משום דלכאורה כוותיה אתיא:

מאן שמעת ליה דאמר אחריות לאו טעות סופר הוי. ולא"מ [ב] בלאו טעות סופר הוי: ה"מ למפרך מאן שמעת ליה דקנים ר"מ וש"מ דבשוגג קנים ואז לא הוה צריך לאתויי ברייתא אלא מתני' דהניזקין (גיטין דף מח: ושם) דאין מוציאין לאכילת פירות וי"ל דאכתי לא הוה ה"מ לאוכוחי דאתיא כר"מ דהא רבי יהודה נמי מגיגן למימר דקנים לרב זביד דאמר דלרבי יהודה שבח שעל גבי הגזילה הוי דנגזל אע"ג דבשתנית ע"י כגון נטועה או נתעברה אצל גזלן והאי שבח שהשביח הלוקח היינו נמי שבח שעל גבי הגזלה ויקנום בו ר' יהודה כמו בהיא דלקמן (ע"ב) לרב זביד ואע"ג דבי נוקי לה נמי כרבי יהודה אכתי מצי לאוכוחי דהשתא ר' יהודה לא קנים ליה כולי האי קנים בשבח זה שע"ג קרקע ר"מ דקנים טפי לא כ"ש מכל מקום טפי ניחא ליה לאוכוחי מר' מאיר גופיה ר"י:

[2] **דאתא** בעל ארעא ושקיל ארעא ושבחא ש"מ בשוגג נמי קנים. ה"מ לשנוי דבשבח היתר על היציאה מיירי דההוא לא הוה קנם דכיון דקרקע אין נגזלת ברשותיה דמריה אשבחיה ולא דמי למטלטלי ואפילו לשמואל דאמר בפ"ק דב"מ (דף יד: ושם) דלוקח מגזלן לית ליה שבחא איכא לאוקמי כגון שקנו מידו כדאמר התם אלא דבלאו הכי מצי שפיר [ג] אבל ליכא למימר דהתם שבח משמע הכל בין בנגד היציאה בין מה שיתר על היציאה דהא התם גבי פלוגתא דרב ושמואל במוכר שדה לחבירו ונמצאת שאינה שלו דפליגי אם יש לו שבח אם לאו איירי ע"כ בשבח היתר על היציאה דיציאה למה לא יטול מן הנגזל מי גרע מיורד בשדה חבירו שלא ברשות ועוד דעדיפא מיניה משנינן בפ' מי שמת (ב"ב דף קמ:) מאי שבח חלי שבח ומיהו המקשה ודאי ס"ד דטריף כל השבח אף שבנגד היציאה ולפי סברתו הא דתניא בפ"ק דב"מ (דף טו.) אם השבח יותר על היציאה נוטל השבח מבעל הקרקע והיציאה מב"מ ואוקמינן בגזול לא אתיא כר' מאיר דלר"מ אפי' יציאה מנגזל ליה משום דקנים א"כ יש לחלק דהתם איירי בלא ידע שהיא גזולה דבשוגג כי האי לא קנים: דילמא

לחיסר (כתובות נא:). והמקבל עליו לזון בן אשתו ובת אשתו. אף הוא אין גובה מן המשועבדים, לפי שאין קונין ואין כתובים, והא דתנן בהנושא (כתובות קא:) והיא מוציא מנכסים משועבדין מפני שהיא בבעלת חוב, מוקמינן לה התם בשקנו לה מידו, דאתם קנין לכתיבה עומד (שם נא:).

יז א מיי' פ"ע מהל' גזילה הל' ז ופכ"ח מהלכות מלוה הלכה ל סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שנג סעי' ג:

יח ב מיי' ופסג שם טור ש"ע ח"מ שנג סעי' ל וסי' קטו סעי' ל:

יט ג מיי' פכ"ג מהל' מלוה הלכ' יח סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' קיד סעיף ד:

כ ד מיי' פ"ע מהלכות גזילה ואבידה הלכה ו סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שנג סעיף ג:

מוסף רש"י

על המריש. קורה, ותקנות קמייב ואזיל במסכת גיטין (דע"ל מז:). **בבירה.** בית גדול (גיטין נה.). **מפני תקנת השבים.** שאם אתה מגריכו לקנקנא בירתו ולהחזיר מרים עצמו ימנע מלעשות תשובה (שם). **בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך.** דלקרקע דמי וכרשותיה דמריה קיימי (לקמן צו:) דקיימא לן קרקע אינה נגזלת וכל מקום שהיא ברשות בעליה עומדת ועבד כמקרקעי דמי ואינו נגזל להיות נקנה לגזלן לשלם דמים, הילכך כי אזקין ברשותיה דמריה אזקין (ב"מ קמ:). וקרקע אינה נגזלת. כלומר אינה קנויה לגזלן בשום יאוש, דלעולם בחזקת בעליה היא, דמקרא יפקא לן בהגזול בתרא (קיז:) (שובה ל:). נותן לו דמי צמרו. קני בשינוי לר"מ ולא יהיב ליה אלא דמי צמרו (לקמן קי:) בדמים שאמר לבן נמכר בשוק, דקנינו בגזלו לשלם בשעת הגזילה (ב"מ עח:) דמי צמר לבן כמו שמכר לו, דקנינו בשינוי ונתמייב מעות (שם קיז:) נותן לו לבע זה דמי צמר לבן בתחילה אם ירצה, דבגיגא ליה לר"מ כל המשנה מדעת בעליו נקרא גזלן ונוטל הצמר לעצמו אע"פ שהוא מעולה עכשיו בדמים (ע"ז ז.) אבל לא דמי שבחו, או זה יתן שכרו משלם ויקח הצמר (לקמן קי:). **גובין מן המחוררין.** מנכסי בני חורין לבד, אם יש נכסים בני חורין אבל המייב נגבין, ואם לאו אין נגבין מן המשועבדים (כתובות נא:). **פירות ושבח פירות.** כדתנן במס' גיטין (מח:) אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם, ובשנים אוחזין בעלית (יד:) מפרש לאכילת פירות ולשבח קרקעות כיצד, הרי שגזל שדה מחבירו ומכרה לאחר והשביחה היא יוצאה בידן מתחת יד הלוקח עם שבח שהשביח הלוקח כולו ומכר ועם פירות שבה, שהנגזל טורפה ממנו, כשהוא מחזר על המוכר שמכרה לו באחריות גובה קרן מנכסים משועבדין ושבח מנכסים בני חורין ולא מן המשועבדין, מפני תיקון העולם, לפי שאין קונין ואין הלוקח יודע בכמה

הגהות הב"ח

(ה) גמ' ת"ר הגחל רחל וגזזה וילדה כו' ומיבת פרה נמחק: (כ) שם משום דקסבר שינוי במקומו עומד. בע"ז מז ע"ל משמע דילדה לא תקרי שינוי כלל. (והשאר חסר): (ג) רש"י ד"ה משלם אותה ואת גיזותיה ואת ולדותיה כל כו' כל"ל: (ד) תוד"ה משלם כו' וכל שבח. וכ"כ האשר"י וע"ש שהאריך:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה משלם כו' לגזלן. (רשום קו על מיבת לגזלן). ר"ב לגנזל כל"ל דלא כרא"ש: [ב] ד"ה מאן כו' וא"ת כו'. ר"ב אבל להרמב"ם ניחא דס"ל דוקא לאחר יאוש ר"י וקרקע אין לה יאוש דר"י ס"ל דשינוי אינו קונה מאן ומשנ"ל ק"ב ב ח"ש ת"ש לגבוע כו' ואזלי לשיטתייהו (ועבהגר"א סימן שנ"ד ס"ק ח): [ג] ד"ה דאתא לאחר כו' אבל ליכא למימר כו'. ר"ב אבל הרי"ף והרמב"ם מפרשים הכל בשבחא דממילא וניחא דאם שבח משמע כל השבח ולכן לא פריך ר"י משום דלדידיה לא קני אלא לאחר יאוש בשבחא דממילא מנ"ל: